

Deñizlili Mämmet beg Türkmen

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Deñizlili Mämmet beg Türkmen TÜRKİYE SELÇUKLULARI UÇ BEYİ

► DENİZLİLİ MEHMET BEY

Anadolu Selçuklu sultanı I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev 1192 yılında babası II. Kılıç Arslan'ın desteği ile tahta geçmişti. Fakat bir müddet sonra Tokat meliki olan kardeşi Rüknü'd-din Süleyman Şah kendisine karşı ayaklanmış ve onu Konya'da muhasara altına almıştı. Sonuçta Gıyasü'd-din Keyhüsrev 1196'da Konya'yı ve Anadolu'yu terk etmeye mecbur kalmıştır. Keyhüsrev şehzadeligi döneminde Uluborlu meliki idi ve burada bir çevresi ve destekçileri vardı. Bu yüzden Süleyman Şah onu Anadolu'yu terke mecbur ederken batıya, yani dayılarının bulunduğu Bizans'a ya da Uluborlu yönüne gitmesine müsaade etmemiş olmalıdır. Tahtını kaybeden Keyhüsrev önce Haleb'e oradan Diyarbakir, Ahlat ve Harput'a gitmiş Güney ve Doğu Anadolu'daki devletlerden umduğu destek ve yardımı bulamayınca Trabzon'a gelmiş, oradan deniz yoluyla İstanbul'a dayılarına sığınmıştır. Sekiz sene sürgün hayatı yaşayan Gıyasü'd-din Keyhüsrev burada iken Anadolu Selçuklu Devleti'nin Bizans'a

sınır olan Uç bölgelerdeki Hudut Muhafızları konumundaki Türkmen beyleriyle irtibat kurmuş ve onlardan kaybettiği tahtını tekrar ele geçirmek hususunda destek sözü almıştır. Bu Türkmen beyleri onu Anadolu'ya davet etmişlerdir.

Kayınpederi olan Komnenler sülâlesinden Manuel Mavrazemos'u da yanına alan Gıyasü'd-din onun çok büyük destek ve yardımlarına da nail olarak İzmit-Kütahya üzerinden Uluborlu'ya gelmiş Uç Türkmenleri ve Mavrazemos'un Bizanslı askerlerinden müteşekkil bir ordu ile Konya üzerine yürümüştür. Büyük güçlüklerden sonra nihayet 1204 yılı başlarında tekrar tahtına kavuşmuş, tahttan indirdiği yeğeni III. İzzü'd-din Kılıç Arslan'ı (Süleyman Şah'ın oğlu) tutuklamış, bilâhare de öldürtmüştür. I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev, yeniden tahtı ele geçirmekte Komnen Manuel Mavrazemos'tan çok büyük yardım ve destek gördüğü için, ikinci defa iktidara gelişinin ardından Emir Mavrazemos'u Melik unvanı ile Uç bölgesine göndermiş; Uluborlu, Denizli ve Honas'ı ona vermiştir. Böylece Anadolu'da ilk olarak yöneticisi Hıristiyan olan merkeze bağlı bir Meliklik kurulmuştur. Aslında I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev'in ikinci defa tahta çıkması ile birlikte Anadolu Selçuklu Devleti'nde yeni bir devlet anlayışı ve yeni bir mutlu toplum inşa etme düşüncesi doğmuştur. Bunu "Türk Cihan Hakimiyeti Ülküsü"nü yeni bir uygulama biçiminin formüle edilmesi olarak düşünebiliriz.

İbn Sina'nın hayranlarından, bilge bir kişi olan Gıyasü'd-din Keyhüsrev[1] o günün şartlarında ülkesinde huzur ve güvenliğin tesis edilmesi için üç unsurun bir otorite altında birlik ve beraberlik içinde olması gerektiğine inanmıştır. Bu unsurlar Türk, İranlı ve Rum halklarıydı. Gıyasü'd-din birinci defa tahta geçerken İranî bir unvan olan "Keyhüsrev" unvanı ile ve adeta bir İranî kimlik ile iktidara gelmişti. Fakat kardeşi Süleyman Şah, Danişmend İli'ndeki Türkmen gazilerin desteğini alarak onu tahttan indirmişti. Danişmendoğulları tarihi boyunca devam edip gelen Türk-İranlı rekabet ve mücadeleleri burada gene etkili olmuştur.[2] Bu tecrübeden bi'l-istifade sürgünde iken Uç bölgelerdeki Türkmen gazilerin desteğini kazanmaya çalışmış ve onların desteğini ve askerî gücünü

yanına alarak ikinci defa iktidara gelmiştir. Öte yandan Komnen ailesi ile de akrabalık tesis ederek Anadolu'da Hıristiyan halkı da kendisine bağlamayı başarmıştır. İşte Gıyasü'd-din Keyhüsrev'in ikinci defa tahta geçmesi ile meydana çıkan siyasî düşünce ve devlet felsefesindeki bu gelişme ve yapılanma uygulanmaya başlanmış ve şekillenmiştir. Buna göre Selçuklu hükümdarları, Afrasiyab'ın soyundan gelen Turanî kavimlerin hakanı, Gıyasü'd-din'den itibaren Selçuklu hükümdarları Keyhüsrev, Keykâvus, Keykubad, Keyferidun gibi destanî İran şahlarının unvanlarını alarak Acem şahlarının devamı olduklarını ve nihayet Diyar-ı Rum'da Rum melik ve kontlarının da büyük (uluğ) sultanı olduklarını teb'alarına empoze etmeye çalışmışlardır. Böyle bir siyasî tedbir ve proje ile Danişmendoğulları zamanında Malatya ve çevresinde mevcut olan İran kültürüne dayalı siyasî ve kültürel yapılanmadan neşet eden siyasî ve kültürel çevre ile, Tokat, Sivas ve Amasya yöresinde Türk kültürü ve Türk töresinden kaynaklanan siyasî ve kültürel çevre arasındaki siyasî rekabet ve mücadeleye[3] son verme plânlanmıştır. Yerli Hıristiyan halklar ile Müslüman halklar arasında da barış ve güven ortamı yaratmaya çalışılmıştır. I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev bütün bu dinî ve etnik zümreleri kendi siyasî otoritesi altında toplayarak ve kendisini merkeze alarak Anadolu'da sulh ve sükûn ortamı oluşturmuştur. İkinci defa iktidara gelince oğullarından İzzü'd-din Keykâvus'u Malatya'ya, Alâü'd-din Keykubad'ı Tokat'a ve Mavrazemos'u hanedan üyesiymiş gibi Uluborlu ve çevresine Melik olarak göndermesi bu yeni devlet felsefesinin ve siyasî anlayış ve düşünüş biçiminin yapılanmasına yönelik bir uygulama olmuştur. Nitekim bundan sonradır ki, Anadolu Selçuklu Devleti yönetiminde çok sayıda Rum, Ermeni kökenli kontlar, İran ve Türkmen kökenli emirlerin devlet hizmetine girdikleri görülür. Uluğ Sultan Alâü'd-din Keykubad'ın, Alanya'daki Alara Hanı kitabesinde kendisini "Sultanü'l-Arabi ve'l-Acemi" lâkaplarının yanında "Sultanü'r-Rumi ve'l-Ermeni" ve'l-Efrenc" lâkapları ile de tavsif etmesi bu mefkûreyi ifade etmektedir.

I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev zamanında ortaya çıkan bu huzurlu ve

mutlu toplum inşa etme düşüncesi Osmanlılara da intikal etmiştir. Osmanlılarda bu düşünce çeşitli dinden ve etnik zümrelerden olan teb'a arasında adaleti tevzi etmek suretiyle huzurlu ve güvenli bir toplum yaratma şeklinde kendini göstermektedir. Buna ilâve olarak devleti tasavvuftaki "Kutbiyyet" nazariyesi esasına göre inşa ederek devlete kutsiyet ve ebed-müddet vasfı verilmeye çalışılmıştır. Bu kutsiyet daha sonra halifelik ile de te'yt edilmiştir.

Anadolu Selçuklularının uç vilâyetlerinin meliki Emir Mavrazemos, İzzü'd-din Keykâvus ve Alâü'd-din Keykubad zamanında bu görevini sürdürmüştür. Alâü'd-din Keykubad zamanında Alanya ve İçel'in fethi sırasında büyük yararlıklar göstermiştir. Muhtemelen Alanya'nın fethinden (1225) kısa bir zaman sonra Mavrazemos vefat etmiştir. Onun bu Uç bölgesindeki görevini oğulları devam ettirmiştir. Babaîler İsyanı ve Köseadağ yenilgisinden sonra Anadolu'nun buhranlı günlerinde bu Uç hanedanının herhangi bir faaliyeti göze çarpmamaktadır. Ancak II. İzzü'd-din Keykâvus ve IV. Rüknu'd-din Kılıç Arslan'ın taht mücadelesinde İzzü'd-din'i destekledikleri görülmektedir. Moğolların desteğini alan IV. Rüknu'd-din Kılıç Arslan yanındaki Moğol yanlısı ümera ile 14 Ramazan 659 (1261)'de Konya'ya gelip tahta oturunca II. İzzü'd-din Keykâvus da Denizli bölgesindeki Türklerin desteğini alarak direnişe koyuldu. Ancak Kılıç Arslan'ı iktidara getiren güçlerle mücadele edemeyeceğini anlayınca önce Antalya'ya çekildi, orada da tutunamayınca deniz yolu ile İstanbul'a gitti. İşte bu sırada Denizli ve yöresinde Beylerbeyi konumunda olan "Mehmed-i Beg-i Uç" diye de anılan Mehmed Bey adlı bir zat bulunmaktadır.[4] Bu bildirinin konusu bu Uç Beyi Mehmed Bey'in kimliğidir.

A. Uç Beyi Mehmed Bey

Burada önce bu Mehmed Bey hakkında mevcut olan bilgiler verildikten sonra onun hakkında ortaya çıkardığımız bir belgeye dayanarak kimliğine açıklık getirilecektir. Bu belge ile Anadolu Selçuklu tarihinin bazı problemlerinin çözüme

kavuştuğu gösterilecektir.

IV. Rüknu'd-din Kılıç Arslan ile II. İzzü'd-din Keykâvus'un taht mücadelesinde Türkler ve Ahiler genel olarak İzzü'd-din Keykâvus'u destekliyorlardı. Ahi teşkilâtının lideri Ahi Evren Şeyh Nasirü'd-din Mahmud 1257 yılı sonlarında İzzü'd-din Keykâvus'a sunduğu "Letaif-i hikmet" adlı eserinde onu Anadolu'nun son ümidi olarak görmekte ve ona taktik, destek ve moral vermektedir.[5] Fakat İ. Keykâvus'un batıya çekilerek muhalifleri ile mücadeleyi sürdürmesi sırasında Mehmed Bey etrafındaki Türkmenlerle ona destek veriyordu.

Ancak sonuçta İzzü'd-din Keykâvus'un yenilip ülkeyi terk etmesi onun hizmetinde olan pek çok Türkmen ve Ahilerin de Batı Anadolu'ya göçmelerine sebep oldu. Ardından Moğolların desteği ile IV. Rüknu'd-din Kılıç Arslan'ı iktidara getiren Muînü'd-din Süleyman (Pervane), Sahip Ata Fahrü'd-din Ali, Tacü'd-din Mu'tez (Vezir), Hatıroğlu Şerefü'd-din ve Nuru'd-din Caca ve emsali ümera yeni Sultan Kılıç Arslan'dan ferman alarak kendilerine muhalif olan Türkmen ve Ahilerin mallarını, medrese, tekke ve zaviyelerini, iş yerlerini müsadereye başladılar.[6] Bütün bu Türkmen ve Ahi zümrelerinin Mevlânâ Celalü'd-din-i Rumî'ye intisab etmeleri mecburiyetini getirdiler.[7]

Bu uygulama Anadolu'da geniş çapta isyanların çıkmasına sebep oldu.[8] Ahi Evren tam bu sırada yazdığı "Ağaz ü encam" adlı eserinde "Zamanımızın kurt tıynetli yöneticileri insanların varisleri olsa bile mal ve terekesini zorla ellerinden almaktalar. Şeriattan nam ü nişane kalmadı" demekte ve çevresindekileri isyana teşvik etmektedir.[9] Bunun neticesinde Aksaray, Kırşehir, Ankara, Sivas, Çankırı, Karaman ili, Tokat gibi illerde isyanlar çıktı.

Devlet bu isyanları çok merhametsiz bir şekilde bastırdı. Devrin Moğol yanlısı tarihçisi Kerimü'd-din Aksarayî "Mum rüzgâr karşısında sönmeye mahkûmdur" diyerek[10] memnuniyetini ifade etmektedir. Kırşehir'de Ahi Evren ve arkadaşlarının başlattığı isyan daha acımasız bir şekilde Nuru'd-din Caca tarafından bastırıldı. Burada 90 yaşındaki Ahi Evren ve beraberindeki Ahiler kılıçtan geçirildiler.[11] İşte bu

olaylar Orta Anadolu'dan Suriye'ye ve özellikle de Uç bölgelere büyük bir göç dalgasının yaşanmasına yol açtı. Manzum "Velâyet-name"de bildirildiğine göre Hacı Bektaş yakınlarına Uç bölgelere göçmelerini öğütlemekteydi.[12] Nitekim onun yakınlarından olan Edebalı, Abdal Musa, Geyüklü Baba, Karaca Ahmed, Said Emre Uç bölgelere göçmüşlerdir.

Bir Uç ili olan Denizli ve çevresine göçenler bu bölgede bir Selçuklu Beylerbeyi olan Uç beyi Mehmed Bey'in emrine girmişlerdir. Ancak Moğolların Anadolu'da tam hakimiyet kurmalarından sonra burada hakimiyetini sürdürmek için Moğollardan menşur almanın gerekli olduğunu görmüştür. Bu amaçla Kayseri'ye kadar gelip Moğolların bir numaralı adamı olan Pervane Muînü'd-din Süleyman ile görüşmüş ve onun aracılığı ile Hulagu Han'dan menşur almıştır.[13] Mevlevî yazar Ahmed Eflâkî onun önce Konya'da Mevlânâ Celalü'd-din-i Rumî ile görüştüğünü ve başında ahilerin üniforması olan Akbörk bulunduğunu, Mevlânâ'nın rızasını aldıktan sonra Pervane Muînü'd-din'le görüşmek üzere Kayseri'ye gittiğini bildirmektedir. Eflâkî, Akbörkün ilk olarak Uç beyi Mehmed Bey'in başında görüldüğünü ve Pervane Muînü'd-din ile görüştüğünden sonra tekrar görevine döndüğünü de sözlerine eklemektedir.[14]

Mehmed Bey her ne kadar Muînü'd-din Süleyman ve Mevlânâ aracılığı ile Hulagu Han'dan "yarlığ" aldıysa da Hulagu onun huzuruna gelmesini istemiştir. Fakat Mehmed Bey huzura gitmeyi göze alamamıştır. Moğollar Uç'daki Türkmenlerden ve Uç Beyi Mehmed Bey'den endişeliydiler. Bu yüzden bizzat Hulagu Han'ın emri ile bir Selçuklu ve Moğol birleşik kuvvetleri bölgeye sevk edildi. Bu ordu, Mehmed Bey'in damadı Ali Bey'e destek vererek onu Mehmed Bey'in peşine taktılar. Nihayet Dalaman civarında Mehmed Bey yakalandı. Onu Uluborlu'ya getirerek orada idam ettiler.[15] Bu olayın tarihi 661 (1263) yılı başlarıdır.

Mehmed Bey Hakkında Yeni Bir Belge

Mehmed Bey hakkında mevcut olan bilgileri ana hatlarıyla

verdikten sonra onun hakkındaki belgeyi sunmaya geçebiliriz: İstanbul Halet Efendi İlâvesi (Süleymaniye) Kütüphanesi nr. 92'de bir Mecmuatu'r-Resail bulunmaktadır. Bu mecmuanın tamamı 1 Receb 660 (2 Mayıs 1262) günü Denizli'de Konyalı Ali b. Süleyman b. Yunus tarafından kopya edilmiştir.[16] Bu tarih Uç beyi Mehmed Bey'in Hulagu Han'dan menşur alarak yeniden Uç Beyliği'ne gönderildiği tarihtir. Mecmuanın içinde Ahi Evren Şeyh Nasirü'd-din Mahmud el-Hoyî'nin "Menahic-i seyfi", "Metalîu'l-îman" ve "Tabsiretü'l-mübtedi ve tezkiretü'l-müntehi"[17]

"Övgü ve ihsan sahibi ulu hükümdar, iyilikler ve güzellikler sahibi, soyca şerefli; erdemler kaynağı, şeref ve ikbal sahibi şanlı bilge kişi, devletin ve dinin yüz akı, İslâm'ın güzelliği, hükümdar ve hakanların matlubu; Ululuk elbisesi üstünde daim olsun, bütün üstün değerleri, doğruluk ve bağışları cari olsun; Mavrazemoslara mensup Guş-beten (?) [18] Mehmed'in özel hizmetine arz olunur-Allah onun değerini yüceltsin, göğsünü irfana açsın-"

Bu ibareden mecmuadaki üç risalenin özel hizmet için meydana getirildiği bu özel şahıs da Melik unvanına ve birçok üstün lakaba sahip, bilge bir kişi olup Mehmed el-Mevrazemî'dir. İşte burada adı geçen Mehmed el-Mevrazemî üzerinde durduğumuz Uç beyi Mehmed Bey'den başkası değildir. Bu mecmuanın 1262 yılında Denizli'de (Lazik) meydana getirilmiş olması ve bu tarihte Mehmed Bey'in Uç beyi olarak bulunması buna kat'iyet kazandırıyor. Böyle olunca bu belge Mehmed Bey hakkında birçok yeni bilgiler elde etmemize vesile olmaktadır. Bu bilgileri şöylece sıralayabiliriz:

Mehmed Bey'in nisbet adının Mevrazemî olarak kaydedilmiş olması onun Mavrazemos ailesine mensup olduğunu ortaya koymaktadır. I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev'in kayınpederi olup ve onun tarafından Uç bölgesine Melik olarak tayin edilen yukarıda bahsi geçen Emir Komnenos Mavrazemos'un Yuhannes Komnenos adlı bir oğlundan söz ediliyor.[19] Bu belgede adı geçen Mavrazemos ailesinden Komnen Mehmed de bu Yuhannes'in oğlu olmalıdır.

Bu belgedeki lâkaplardan bu Mehmed Bey'in "Melik" unvanını

taşıdığı görülmektedir. Buna göre Emir Mavrazemos zamanında kurulmuş olan Uç Melikliği'nin bu belgenin düzenlendiği 1262 yılının Receb ayında da devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Mehmed Bey'in öldürülmesi bu tarihten 7-8 ay sonradır. Mehmed Bey'in öldürülmesinden sonra bu Uç Melikliği sona ermiş olmalıdır. Ahmed Tevhid Bey Denizli Beyliği'nin ne zaman sona erdiğinin tespit olunamadığını yazmaktadır.[20]

Gene bu belgede Mehmed Bey için mühtediler için kullanılan "Ve şeraha fi'l-ma'ârifi sadrahû" duasının kullanılmasından, bu Mehmed Bey'in sonradan Müslüman olduğu anlaşılmaktadır.

Bu belgede Mehmed Bey'in bilge bir kişi olduğu da "Hâce-i namdâr" ifadesiyle belirtilmiştir ve mecmuada bulunan Ahi Evren'e ait üç risalenin Mehmed Bey tarafından okunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Ahi Evren'in Denizli'de bulunduğu 1244-1246 tarihleri arasında Mehmed Bey ile Ahi Evren arasında bir ilginin mevcut olduğunu da düşünmek gerekir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Mevlevî yazar Ahmed Eflâkî Mehmed Bey'den bahsederken onun bahadır (feta) biri olduğu ve başında Akbörk bulunduğunu kaydediyor. Akbörk Ahilerin üniforması olduğuna göre Mehmed Bey'in Ahilik mesleğine girdiği ortaya çıkmaktadır. Muhtemelen de Ahi Evren'in talebesidir. Belgede "Elbisesi üzerinde daim olsun" derken Mehmed Bey'in Ahi üniforması kastedilmektedir.

Selçuklu devri kaynakları Melik Komnenos Mavrazemos'un Müslüman olmadığını I. İzzü'd-din Keykâvus ve I. Alâü'd-din Keykubad'ın onu muhterem tuttuklarını yazıyorlar.[21] Bu belge Mavrazemosların sonradan Müslüman olduklarını gösteriyor. Bedrü'd-din Aynî Mehmed Bey'in, İshak Bey adında bir kardeşinden ve damadı Ali Bey'den de bahsetmektedir.[22] Bu durum Mavrazemos ailesi içinde geniş bir ihtida olayının meydana geldiğini gösteriyor.

Bu belgeyi ihtiva eden sahifenin orta yerinde eserin adı kalın uçla yazılıdır. Bunun altında da bu eserin yazarı olan Nasîrü'd-din Ebu'l-Hakayık Mahmud b. Ahmed el-Hoyî'nin adı kayıtlıdır. Bu ad Ahi Evren'in tam adıdır. "Evren" adı ona sonradan verilmiştir. Sahifenin üstünde farklı bir kalemle ve sonradan yazılmış bir not bulunmaktadır. Bu notun tercümesi

şöyledir: “Bu eser Osmanlıların cediti olan Süleyman Şah’ın oğlu Ertuğrul için devrinin alimlerinden biri tarafından te’lif edilmiştir. Süleyman Şah Oğuzlardandır. Mahan şehrinin padişahı idi. Cengiz istilâsı sırasında tahttan indirildi. Asi ırmağında boğuldu. Oğlu Ertuğrul Anadolu’ya göçtü ve Selçukluların hizmetine girdi.” Bu notta “Menâhic-i seyfi” adlı eserin Osmanlıların cediti Ertuğrul için kaleme alındığı yazılıdır. Bu bilgi tamamen yanlıştır. Çünkü bu eserin mukaddimesinde Emir Seyfü’-din Tuğrul için kaleme alındığı kayıtlıdır. Bu Emir Seyfü’-din Tuğrul ise Kırşehir emiridir. Tanınan ve bilinen bir şahsiyettir. Ancak Ertuğrul hakkında tespit edilen bilgiler de birçok Anonim Osmanlı tarihlerinde mevcut olan bilgilerdir. Bunun hemen sol altında bu nüshanın sahibi olarak “Mehmed-i Serhâzin”in imzası bulunmaktadır. Bu imza da Mehmed Bey’in imzasıdır. Bu imzadan Mehmed Bey’in bu eserin ilk sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Öyle görünüyor ki, Mehmed Bey bir dönemde Hazineci-başu imiş. Muhtemelen Denizli’ye gelmiş olan II. İzzü’-din Keykâvus’un hazinelerinin muhafızlığını yapmış olmalıdır. Sahifenin sol üst köşesinde “Temelleke Ahmed kâdiyen li askeri Anadolu” imzası okunmaktadır. Daha sonra eserin bu şahsa geçtiği anlaşılıyor.

Eserin son sahifesinde kenarda 860 yılı R. Evvel’in son günü (9 Mart 1456) bu eserin Sofi İlyas oğlu keşfi tarafından Edirne’de mukabele gördüğü kaydı bulunmaktadır. Bu Keşfi de Edirneli Keşfi diye maruftur.[23]

Prof. Dr. Mikail BAYRAM,
Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 6 Sayfa: 294-298.

■ Kaynaklar:

- ◆ Ahi Evren, Ağaz ü encam, Bursa Eski Eserler Ktp., H. Çelebi Kısmı, nr. 1184.
- ◆ Ahi Evren, Letaif-i hikmet, neşr. G. Yusufî, Tahran 1351.
- ◆ Ahi Evren, Menâhic-i seyfi, İstanbul Halet Efendi İlâvesi

(Süleymaniye) Ktp., nr. 92.

- ◆ Ahmed Tevhid, “Denizli (Ladik) Emareti”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, XIII, İstanbul 1330, 809-813.
- ◆ Aksarayî, Müsameretü'l-ahbar, neşr. O. Turan, Ankara 1944.
- ◆ Aynî, B., İkdu'l-cüman, neşr. M. M. Emin, I, Kahire 1407/1987.
- ◆ Bayram, M., Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu, Konya 1991.
- ◆ Bayram, M, Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum, Konya 1994.
- ◆ Bayram, M, “Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yöreler Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasî Boyutları”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi I, Konya 1994, 79-92.
- ◆ Bayram, M, “Hacı Bektaş-ı Horasanî Hakkında Bazı Yeni Kaynaklar ve Yeni Bilgiler”, Osmanlı, VII, İstanbul 1999, 51-56.
- ◆ Eflâkî, A., Menakıbu'l-arifin, neşr. T. Yazıcı, I, Ankara 1959.
- ◆ Gölpınarlı, A., Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, I, Ankara 1967-1972.
- ◆ İbn Bibi, el-Evampirü'l-alâiyye, neşr. A. S. Erzi, Ankara 1956.
- ◆ Mehmed Süreyye, Sicill-i Osmanî, IV, İstanbul 1308-1311.
- ◆ Şemseddin Sami, Kamusu'l-A'lam, V, İstanbul 1306-1316.
- ◆ Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971.

■ Dipnotlar:

[1] İbn Bibi, el-Evampirü'l-alâiyye, neşr. A. S. Erzi, Ankara 1956, s. 25. İbn Bibi bu sultanın Farsça bir manzumesini eserine almıştır. Bk. aynı eser, 91-92.

[2] Bu konuda geniş bilgi için bk. M. Bayram, “Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yöreler Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasî Boyutları”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi (TAD), I, Konya 1994, 79-92.

[3] Bayram, a.g.m., TAD, I, 79-92.

[4] Aksarayî, Müsameretü'l-ahbar, neşr. O. Turan, Ankara 1944, 66-70.

[5] Letaif-i hikmet, neşr. G. Yusufî, Tahran 1351, 252-254. Burada Ahi Evren Sultan'a, Hıristiyan halkı da koruması gerektiğini savunmaktadır.

[6] M. Bayram, Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu, Konya 1991, 116-121.

[7] Bayram, aynı eser, s. 120. O zamana kadar Anadolu'da Abbasî halifesine bağlı "Şeyhü'ş-şüyûhi'r-Rum" bulunuyordu. Anadolu'da son "Şeyhü'ş-şüyûhi'r-Rum" Evhadü'd-din-i Kirmanî'nin halifesi Şeyh Zeynü'd-din Sadaka idi. Bu zat 660 (1262)'da Moğollar tarafından öldürüldü. Onun yerine Mevlânâ'yı "Şeyh-i Rum" (Anadolu'nun şeyhi) tayin ettiler ve Mevlânâ'ya intisab mecburiyeti koydular. Mevlânâ'ya "Rumî" denmesi bundan sonradır.

[8] Aksarayî, Müsameretü'l-ahbar, 73-75.

[9] Ağaz ü encam, Bursa Eski Eserler Ktp., H. Çelebi Kısmı, nr. 1184, 198a.

[10] Aksarayî, Müsameretü'l-ahbar, 74.

[11] M. Bayram, Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu, 102-108.

[12] M. Bayram, "Hacı Bektaş-ı Horasanî Hakkında Bazı Yeni Kaynaklar ve Yeni Bilgiler", Osmanlı, VII, İstanbul 1999, 53.

[13] Bedrü'd-din Aynî, İkdu'l-cüman, neşr. M. M. Emin, I, Kahire 1407/1987, 321-324.

[14] Menakıbu'l-arifin, neşr. T. Yazıcı, I, Ankara 1959, 485-486. Eflâkî, her ne kadar Akbörkün Mehmed Bey tarafından icad edildiğini söylüyorsa da bu doğru değildir. Akbörk ilk defa Kayseri'deki "Külâh-duzlar Çarşısı"ndaki Bacılar tarafından imâl edilmiştir. Bk. M. Bayram, Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum, Konya 1994, 50-53.

[15] Aynî, İkdu'l-cüman, I, 322. Aynî burada Moğolların bilâhare bu Ali Bey'i de hileli bir yolla öldürdüklerini yazmaktadır.

[16] Bk. Lev. I.

[17] Bk. Lev. II.

[18] Mehmed Bey'in ön adı olduğu anlaşılan bu kelimeyi şimdilik böyle okudum. Kelimenin okunuşu ve ma'nası tarafımdan anlaşılmış değildir.

- [19] O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971, 283.
- [20] "Denizli (Ladik) Emareti, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, XIII, İstanbul 1330, 809-813.
- [21] O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 282-283.
- [22] İkdu'l-cüman, I, 321-323.
- [23] Bu zat Edirne'de yaşamış olan şair Keşfî olmalıdır. Bk. Ş. Sami, Kamusu'l-A'lam, V, İstanbul 1306-1316, 3864; M. Süreyye, Sicill-i Osmanî, IV, İstanbul 1308-1311, 76. Bu zat için bk. A. Gölpınarlı, Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, I, Ankara 1967-1972, 177. Taryhy şahslar